

Claustre del monestir de Sant Cugat del Vallès

Sant Cugat del Vallès

Ubicació

Comarca: Vallès Occidental
Lloc/Adreça: Plaça d'Octavià
Emplaçament Sant Cugat nucli

Coordenades:

Latitud: 41.474035456835
Longitud: 2.0849814431757
UTM Est (X): 423599
UTM Nord (Y): 4591786

Classificació

Número de fitxa 08205 - 4
Àmbit: Patrimoni immoble
Tipologia Edifici
Estil / època: Medieval Pre-romànic Romànic Renaixement
Segle IX-XVI
Autoria de l'element: Arnau Cadell (escultor dels capitells)
Estat de conservació Bo
Protecció Legal
Tipus de protecció: BCIN
Europea – Atributs inspire: National Monument Record – Religios i/o funerari
Observacions protecció: BCIN: RI-51-0000433 (Decret del 3/6/1931, publicat a la Gaceta de Madrid el 4/6/1931).
Revisió del Pla Especial de Protecció de Patrimoni Arquitectònic 2008. Fitxa A-1.
Data aprovació: dc., 03/06/1931 - 12:00
Accés Fàcil
Ús actual: Cultural
Titularitat Pública

Titular:

Ajuntament de Sant Cugat del Vallès

Fitxes associades:[Monestir de Sant Cugat del Vallès](#)[Muralles del monestir de Sant Cugat del Vallès](#)[Església del monestir de Sant Cugat del Vallès \(Parròquia de Sant](#)[Pere d'Octavià\)](#)[Palau Abacial](#)[Jaciment arqueològic Monestir de Sant Cugat del Vallès](#)**Autoria de la fitxa** Daniel Sancho París (Stoa, propostes culturals i turístiques SL)**Data de registre de la** dt., 20/06/2023 - 17:17**fitxa:****Autoria de la darrera** Oficina de Patrimoni Cultural**revisió:****Data de la darrera revisió:** dt., 04/02/2025 - 14:05

Descripció

Claustre del monestir de Sant Cugat del Vallès, conservat en molt bon estat i que inclou un conjunt de cent quaranta-quatre capitells que es compten entre els millors exemples d'escultura romànica a Catalunya.

Presenta una planta quadrada irregular que mesura trenta-dos metres al costat nord i vint-i-vuit a l'est. Les galeries porxades entorn del pati fan de distribuïdor a les diferents estances del cenobi benedictí. El claustre actual es va construir entre 1190 i 1220 sobre un pati anterior, més petit i d'època preromànica, del qual en queden restes sobretot a la galeria nord, on es poden veure encara vestigis d'*opus spicatum*. Cada galeria està formada per tres sèries de cinc arcades separades per contraforts. Els arcs del claustre estan sustentats per parelles de columnes unides per un àbac comú i descansen sobre un podi corregut. L'interior de les galeries està cobert per una volta de canó, i a les cantonades hi trobem un nervi que oculta l'aresta. La pedra utilitzada en la construcció de les dovelles dels arcs, els àbacs i els capitells prové de la pedrera de Montjuïc, mentre que els fusts són de pedra calcària nummulítica procedent de Girona.

Tot els cent quaranta-quatre capitells estan treballats escultòricament. Noranta-sis ho estan per les quatre cares, i quaranta-vuit només en tres. Els capitells són obra de l'escultor Arnau Cadell, que va realitzar la decoració de les tres primeres galeries, tal com ho indica una làpida que va esculpir ell mateix al costat d'un dels capitells. En aquest capitell s'hi pot veure l'escultor amb el mall i el cisell tot modelant un capitell corinti, amb un monjo que li ofereix menjar o beure. Per tot això Arnau Cadell, que també és autor dels capitells del claustre de la catedral de Girona, és considerat el primer artista català conegut amb nom i cognom. La seva obra es pot situar entre els segles XII i XIII.

El programa iconogràfic del claustre comença amb el capitell del Déu creador, que precedeix els capitells del cicle de la creació i alguns passatges de l'Antic Testament. Més endavant trobem escenes de la vida de Jesús, que es combinen amb capitells decorats amb elements vegetals i amb motius profans. El primer capitell és d'estil corinti, amb la figura de Déu en un tron en una cara flanquejat per un lleó a cada costat. Del conjunt dels capitells cal destacar-ne els següents:

- Capitell 3. Història d'Adam i Eva: Déu mostra l'arbre prohibit; la temptació de la serp i la desobediència; diàleg de Déu amb Adam i Eva; el càstig del treball, amb Adam amb una aixada i Eva amb el fus.
- Capitell 5. Història de Noè: Construcció de l'arca, fi del diluvi i el colom amb la branca d'olivera; Noè cull el raïm i dorm; els fills de Noè tapen el seu pare.

- Capítell 7. Història d'Abraham: El patriarca dret sota l'alzina de Mambré; rentant els peus als àngels; banquet dels àngels; Abraham agenollat davant d'ells.
- Capítell 8. Anunciació del naixement de Jesús als pastors: Pastors amb un ramat de vaques i ovelles; dos pastors amb caputxes escolten un àngel; un pastor munyint una vaca i un altre amb un gos; els ramats.
- Capítell 15. Matança dels innocents i fugida a Egipte: el rei Herodes al tron ordena la matança dels infants; un soldat amb espasa alçada agafa un infant pels cabells; fugida a Egipte amb Sant Josep i un àngel protector; i la Mare de Déu sobre un ruc fugint cap a Egipte.
- Capítell 17. Miracle dels pans i els peixos: quatre personatges davant d'una multitud; repartició del pa i dels peixos; personatges amb llibres.
- Capítell 19. Entrada triomfal a Jerusalem: dos personatges arrencant palmes; un personatge surt d'una porta i dos posen una capa a terra; Jesús dalt d'una somera amb un llibre; personatges amb llibres tancats.
- Capítell 21. La Resurrecció: Maria de Santiago i Maria Salomé van a comprar perfums; taulell de venda de perfums; les dones van a la tomba amb perfums a les mans; l'àngel mostra el sepulcre buit.
- Capítell 27. Manament d'impartir la Bona Nova: Jesús amb dos personatges asseguts; Sant Joan Baptista; un apòstol dret perdonant un pecador agenollat; un apòstol amb un llibre i un bastó.
- Capítell 29. Aparició als deixebles: Crist mostra les llagues a Sant Tomàs i altres apòstols.
- Capítell 31. La dormició de la Verge: la Mare de Déu adormida sobre un llit, amb dos àngels i altres personatges que observen l'escena.
- Capítell 33. El triomf de les virtuts sobre els vicis: les virtuts vestides de guerreress tenen els vicis als peus.
- Capítell 69. Paràbola del ric Epuló i Llätzer: Epuló i la seva dona mengen mentre Llätzer agenollat els suplica; gossos llepant les nafres de Llätzer; un cop mort, dos àngels porten l'ànima de Llätzer al cel; Abraham té Llätzer a la falda; el diable s'enduu l'ànima d'Epuló, que demana a Llätzer una gota d'aigua.
- Capítell 109. Arnau Cadell, escultor, s'autorepresenta treballant un capítell corinti amb el mall i el cisell; al costat hi ha una làpida que diu: "*HEC EST ARNALLI SCULPTORIS FORMA CATELLI QUI CLAUSTRUM TALE CONSTRUXIT PERPETUALE*" ("Aquesta és la imatge d'Arnau Cadell, que va construir aquest claustre per a la perpetuïtat").
- Capítell 137. Jesús renta els peus als deixebles abans del Sant Sopar de Dijous Sant.
- Capítell 139. L'Anunciació, la Nativitat, els Reis Mags i l'Epifania.
- Capítell 141. Presentació al temple: Simeó acull el Nen Jesús i la profetessa Anna; Maria i Josep amb una gàbia de coloms; Salomé, llevadora; els profetes que havien anunciat l'arribada del Messies.

Entre els segles XIII i XVIII el claustre estava distribuït de la següent manera: a l'ala de llevant hi havia la sala capitular, el dormitori comú, el dormitori dels mongets, la infermeria i les latrines; a l'ala nord hi havia el refector i la cuina; a l'ala de ponent, el celler i la cambra de l'abat (abans de la construcció del palau Abacial); finalment, l'ala sud tocava al mur de l'església. Al segle XVI es va construir el primer pis del claustre, d'estil renaixentista, per situar-hi les cel·les individuals dels monjos, i es va construir una gran escala d'accés al costat de la sala capitular. Aquesta es va reconvertir en panteó dels monjos, mentre que la cuina vella i part del refector es van transformar en una nova sala capitular. El dormitori vell es va transformar en la capella de la Santa Creu.

A l'interior de la zona enjardinada del claustre es poden veure les restes arqueològiques de l'antiga basílica paleocristiana, del segle V. Segons la tradició és aquí on fou enterrat el màrtir sant Cugat. La planta d'aquesta església és rectangular, amb absis d'arc de ferradura, i l'entrada és al mur de ponent. Els murs perimetrals fan cinquanta centímetres d'ample. El paviment estava recobert de tombes, datades entre els segles V i VII, i hi havia presència de mosaics. Al segle VI l'església va ser ampliada amb l'absis principal més dos absis o capelles laterals a la banda sud de la basílica.

A la façana de ponent del recinte monàstic es va enderrocar una construcció del segle XI per bastir-hi el claustro, d'estil toscà. És una obra del mestre Cristòfor Raguer i compta amb sis arcs sustentats per columnes de catorze pams, amb bases i capitells. Tot fet amb pedra de Campanya. Al primer pis compta amb sis finestres motllurades.

Història

L'abadia benedictina de Sant Cugat del Vallès fou construïda sobre les restes del *Castrum Octavianum*, una antiga fortalesa romana. L'origen del monestir es troba en una basílica paleocristiana del segle V, ubicada a l'espai on actualment hi ha el claustre i on sembla que s'hi hauria enterrat el màrtir Cugat.

La primera referència documental del monestir és de l'any 875. Es tracta d'una confirmació de béns realitzada pel rei Lluís el Tartamut a Fredoí, bisbe de Barcelona: *“la casa de Sant Cugat i Sant Feliu, al lloc d'Octavià, amb les seves aprisions i adjacències i amb totes les seves pertinences, tal com l'abat Ostofred tenia per precepte”*. A partir del segle X els dominis territorials del monestir santcugatenc van començar a ocupar zones del Vallès. Gràcies a l'abat Donadéu es van reconstruir diverses esglésies i s'ampliaren les possessions de terres a la zona de la Marca Hispànica, a les actuals comarques del Penedès i de l'Anoia. La ràtzia d'al-Mansur del 985 va destruir el monestir, però aviat es va poder reconstruir. Sota l'abat Odó, a principis del segle XI, es va iniciar la construcció del nou monestir, que va portar a terme el mestre d'obres Fedanci. En aquest moment es va construir una nova església d'estil romànic, de majors dimensions i amb una porxada situada al mur nord. Per evitar futures destruccions el recinte es va fortificar.

Durant la segona meitat del segle XII es va iniciar una gran reforma del monestir. Es va construir una nova església, que va començar-se en estil romànic i que fou finalitzada en temps del gòtic, després de dos-cents anys d'obres. La construcció de la façana va finalitzar el 4 de setembre de 1337, a l'hora de vespres, en temps de l'abat Galceran de Llobets, segons va recollir el notari Guillem de Torn. També al segle XII, al costat de l'Evangeli del temple es va començar a edificar el claustre sobre un pati anterior, més petit. La construcció va continuar al llarg d'uns trenta anys (1190-1220). Aquest fet va suposar l'aterrament de la basílica paleocristiana. Posteriorment, a partir del segle XIII es va aixecar un castell, amb torres, merlets i fossar (l'actual palau abacial), i es va ampliar la muralla a la zona nord. Així mateix, es van bastir els magatzems de les pabordies. Sobre l'any 1175 el monestir havia estat dividit en quatre pabordies. Més tard, a la segona meitat del segle XIV, es va ampliar la zona de muralla per llevant i s'aprofità l'espai per construir-hi les cases del prior, del cambrer i les torres, entre altres edificacions. Pels volts de l'any 1370 l'abat Busquets va fer construir l'espai de l'arxiu, situat al castell.

Durant l'època moderna el monestir va anar creixent de manera progressiva. Aquest fet s'exemplifica al segle XVI, quan es va fer el claustro, la llotja d'estil toscà d'accés al claustre del monestir. Posteriorment, es va substituir el dormitori per les cel·les individuals. Per aquest motiu es va aixecar una nova planta al claustre, amb una galeria renaixentista d'estil toscà. L'antic dormitori va ser reconvertit en una capella, dedicada a la Santa Creu. Durant el segle XVIII, per ordre de Felip V –que manava destruir les fortificacions catalanes- es va reconvertir el castell en el palau Abacial, en temps de l'abat Llupià. Així mateix, les muralles van ser modificades i el fossat es va colgar. En el període de l'abat Gayolà la sala capitular es va destinar a lloc d'enterrament dels monjos. Al mateix temps, es va construir una nova sala d'estil barroc al lloc on hi havia les cuines i part del refetor. En aquests moments la quarta nau de l'església es va dividir en tres capelles d'estil barroc, de manera que es va reduir l'alçada del sostre; la capella de Tots els Sants va ser reconvertida en sagristia; i també es va finalitzar la construcció dels pisos superiors del campanar. Durant el període de l'abat Montero, el 1798, es va reformar el presbiteri amb la col·locació d'una balustrada de marbre.

Arran de la desamortització de Mendizábal, el 1835, la comunitat benedictina es veié obligada a abandonar el monestir. El conjunt monumental va passar a mans de l'Estat i es va produir l'espoli de les cases monacals. L'any 1844 l'Estat va cedir a l'Ajuntament de Sant Cugat el palau Abacial, l'església i la mina d'aigua. Tres anys més tard, el claustre. L'any 1856 en els antics horts del monestir s'hi va construir el cementiri municipal i les escoles públiques es van instal·lar al claustró i a la sala capitular. El 1911 es va enderrocar l'edifici de l'arxiu. Deu anys més tard, el 1921, es va aterrar la muralla nord per fer un camp de futbol.

El 1931 el monestir va ser declarat Monument Nacional. El 1962 es va instal·lar al claustre l'Escola Internacional de Pintura Mural. El 1968 el monestir va acollir la nova Universitat Autònoma de Barcelona, per la qual cosa es va enderrocar la tàpia construïda en temps de l'abat Azara. I es van traslladar el cementiri, l'escorxador i el camp de futbol. En les dependències perimetrals del claustre l'any 1982 s'hi va ubicar el Centre de Restauració de Béns Mobles de la Generalitat de Catalunya. Un cop va ser construïda a Valldoreix una seu de nova planta per aquest centre, l'any 2003 el monestir va passar a acollir el Museu de Sant Cugat.

Bibliografia

Ajuntament de Sant Cugat del Vallès. Catàleg de Sant Cugat. Revisió del Pla Especial de Protecció del Patrimoni Arquitectònic. 2008.

Inventari del Patrimoni Arquitectònic de Catalunya.

AADD (1991). *Catalunya romànica. Volum XVIII, el Vallès Occidental, el Vallès Oriental*. Enciclopèdia Catalana, p.159-199.

BARDAVIO, A.; ARTIGUES, P.L.; MIQUEL, M.; MIQUEL, D.; CASAS, J. (2006). *Història de Sant Cugat*. Museu de Sant Cugat i Cossetània edicions.

MIQUEL, Domènech; RODRÍGUEZ, Alba; MELO, Joana; VICO, Judit. (2018). *Villa ipsius cenobii. La vila de Sant Cugat en època medieval*. Museus de Sant Cugat – Ajuntament de Sant Cugat del Vallès.

VIVÓ GILI, Pere (2010). *L'església del monestir de Sant Cugat*. Editorial Mediterrània SL.

